

Czym nakarmić umysł ucznia, czyli słów kilka o efektywnej informacji zwrotnej na miarę nauczania zdalnego

DOI: 10.47050/jows.2021.3.19-23

IZABELLA FORGIEL

Właściwie przekazana informacja zwrotna jest jak pokarm dla motywacji ucznia – może ją znacznie zwiększyć, przyczynić się do rozwoju krytycznego myślenia u ucznia i wzrostu jego autonomii, dając jednocześnie poczucie sukcesu. Warto zatem zweryfikować własne doświadczenia w przekazywaniu informacji zwrotnej w edukacji zdalnej i na nowo rozważyć jej idee, konstrukcję oraz dostępne narzędzia ułatwiające pracę nauczyciela.

John Hattie uważa, że przekazywanie uczniom informacji zwrotnej jest jedną z najbardziej skutecznych interwencji w proces edukacyjny. Po analizie wyników 15 lat badań wśród uczniów w wieku 4–20 lat Hattie ustalił 11 czynników o największym wpływie na ich osiągnięcia. Informacja zwrotna znalazła się na trzecim miejscu tej listy, zaraz po ewaluacji formatywnej i samoocenie (Hattie 2009, za: Ostrowska 2014). Informacja zwrotna ułatwia rozwinięcie u ucznia motywacji i autonomii, czyli czynników koniecznych do osiągnięcia sukcesu edukacyjnego. „Ze względu na fakt, że edukacja zdalna różni się od tradycyjnej formy nauczania w klasie, środowiska uczenia się mają odmienne cechy, takie jak fizyczne oddzielenie instruktora i uczniów oraz wykorzystanie mediów technicznych do dostarczenia treści kursu i pośredniczenie w interakcjach nauczyciel–uczeń” (Keegan 1990, za: Pyke i Sherlock 2010: 110). Informacja zwrotna w edukacji zdalnej rekompensuje w pewien sposób brak możliwości bezpośredniego spotkania nauczyciela z uczniem. Pomaga ona „spersonalizować naukę i wspomagać ucznia w procesie uczenia się, pomimo fizycznego oddzielenia ucznia i nauczyciela” (Pyke i Sherlock 2010: 111). Informacja zwrotna pochodząca od ucznia pozwala pozyskać przez nauczyciela dane na temat tego, co uczniowie już umieją, a czego nie, co jest dla nich łatwe, a co sprawia im trudności. „Sprawdziany wiadomości przeprowadzane co jakiś czas nie dają nauczycielowi aktualnej wiedzy o tym, co dzieje się w umysłach uczniów w czasie każdej lekcji i nie wystarczają jako sposób monitorowania bieżących postępów uczniów. Nauczyciel, któremu zależy, aby wszyscy uczniowie uczyli się podczas lekcji i nie wyłączali się ze wspólnej nauki, powinien przyglądać się, jak przebiega proces uczenia się w klasie” (Ostrowska 2014: 18).

Informacja zwrotna jest nierozdzielalnym elementem oceniania kształtującego, niezależnie od tego, czy lekcja odbywa się w trybie zdalnym, czy stacjonarnym. Konieczne jest zatem, by była poprzedzona znajomością celów lekcji i określeniem

kryteriów sukcesu, dzięki którym uczniowie będą wiedzieli (Piotrowska 2020: 10):

- „czego nauczyciel od nich oczekuje,
- czego mają się nauczyć
- za co będą ocenieni”.

Kryteria sukcesu to w pewnym sensie narzędzie do budowania dobrej atmosfery i relacji nauczyciela z uczniami. Relacji, w której uczniowie czują, że nauczyciel nie chce ich przyłapać na błędzie, ale pomóc zrozumieć i uczyć się, by czerpać przyjemność z poznawania nowych rzeczy. Określenie konkretnych wymogów zwiększa poczucie bezpieczeństwa ucznia; wie bowiem, na jakie aspekty swojej pracy zwrócić uwagę i stopniowo przekonuje się, że jego praca nie musi być bezbłędna, by spotkać się z pozytywną reakcją nauczyciela. Oczywiście jest też, że wymagania dostosowujemy do poziomu językowego uczniów, stopniowo podnosząc poprzeczkę.

Sukces informacji zwrotnej

Informacja zwrotna jest drogowskazem do dalszej pracy i ma funkcję motywującą, dlatego też powinna zawsze zawierać więcej uwag pozytywnych niż negatywów. Neurobiolog behawioralny Taly Sharot, profesor Uniwersytetu Londyńskiego, w swoim wykładzie na TEDxCambridge ([bit.ly/3yU5mBa](https://www.youtube.com/watch?v=3yU5mBa)) podkreśla, iż badania naukowe pokazują, że informacje postrzegane przez nasz mózg jako pozytywne pozostają w naszej pamięci i wykorzystujemy je, zaś wiadomości zawierające głównie ładunek negatywny są często racjonalizowane i negowane przez odbiorców. Udzielanie informacji zwrotnej rozpoczyna się od uwag pozytywnych, umożliwiających uczniowi dostrzeżenie, że nauczyciel docenia wkład jego pracy i jej efekty, nawet jeśli są niewielkie. To właśnie poczucie sukcesu daje energię do podejmowania działań w kierunku rozwoju i poprawy. W związku z tym, udzielając informacji zwrotnej, skupiamy się na konkretnych elementach pracy. Może ona zawierać nawet elementy dialogu, kiedy to zadamy pytanie o powód zrobienia czegoś w określony sposób, co daje poczucie, że jako nauczyciel nie zakładamy, że uczeń popełnił błąd, tylko się pomylił. Wskazanie obszarów do poprawy musi być konstruktywne i ściśle powiązane z kryteriami sukcesu. Nie może mieć formy reprimendy, po której uczeń spodziewa się kary, lecz jest tylko wprowadzeniem do wskazówek, jak uczeń ma poprawić swoją pracę. „Uczeń przyjmuje krytyczną ocenę, gdy ma pewność, że nauczyciel go akceptuje, jest mu życzliwy i chce z nim współpracować. Jeśli zauważy, że ocena mu pomaga i jest konstruktywna,

wtedy odczuwa mniejszy lęk przed krytyką. Tak się dzieje, gdy nauczyciel towarzyszy uczniowi w uczeniu się i daje mu wskazówki, jak poprawić pracę” (Ostrowska 2014: 5).

W przypadku młodszych uczniów, choć nie tylko, taką formą jest informacja ustna podczas lekcji, zarówno w formie stacjonarnej, jak i zdalnej, zaś zdecydowanie wartość jej podnosi informacja przekazana pisemnie do rodzica za pomocą np. dziennika elektronicznego. W edukacji wczesnoszkolnej bowiem dzieci często nie mają dostępu do dziennika elektronicznego, pomimo istnienia takiej opcji. Nie posiadają też osobistego konta e-mail, korzystając z poczty elektronicznej rodziców w razie potrzeby. Brak umiejętności przekazania jasnych instrukcji rodzicowi przez dziecko uniemożliwia w wielu przypadkach udzielenie dziecku wsparcia rodzicielskiego. Mądrze wykorzystana, systematyczna informacja zwrotna daje możliwość nawiązania ścisłej współpracy nauczyciela z rodzicami, co jest bardzo cenne, szczególnie w przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami.

Informacja zwrotna w formie audio

Zdalne nauczanie wymusiło niejako konieczność zwrócenia większej uwagi na platformy, aplikacje i narzędzia wspierające proces uczenia się i komunikacji na linii nauczyciel – uczeń. Informacja zwrotna może być używana podczas lekcji online w czasie realnym lub asynchronicznie poprzez inne narzędzia. Wykorzystanie technologii cyfrowej umożliwia znaczne skrócenie czasu niezbędnego do udzielenia informacji zwrotnej i przyczynia się do większej indywidualizacji pracy z uczniem. Ponadto poprzez media cyfrowe możliwe jest ponowne odtworzenie uzyskanej informacji, czego nie można powiedzieć o informacji zwrotnej uzyskanej w formie ustnej w klasie. Dla wszystkich, którzy nie lubią różnorodnych aplikacji, konieczności rejestracji, instalowania czegokolwiek itp., Online Voice Recorder (online-voice-recorder.com/pl) lub Vacaroo (vacaroo.com) będą odpowiednimi alternatywami jako nośniki nagrania zawierającego informację zwrotną. Nagranie można zapisać w najpopularniejszych formatach, zatem jego odtworzenie nie powinno przysporzyć uczniowi żadnego problemu. Podobne funkcje posiada platforma Audacity (audacity.pl), wymaga jednak instalowania programu. Wykorzystywanie wszystkich z wymienionych powyżej narzędzi jest darmowe.

Informacja zwrotna w formie nagrania dźwiękowego może być skutecznym sposobem pomocy uczniom. By jednak tak było, należy pamiętać o kilku

wskazówkach dotyczących nagrywanych informacji i sposobu ich przekazania (Neghavati 2016):

- „Pozostań pozytywny i zachowaj motywujący ton.
- Uporządkuj swoje opinie i pokieruj etapami informacji zwrotnej.
- Bądź klarowny i mów wyraźnym głosem.
- Ogranicz swoje komentarze i nadaj priorytet błędom (tak jak w przypadku pisemnych informacji zwrotnych).
- Rozpocznij od pozytywnej informacji zwrotnej, bądź konkretny”.

Zastosowanie takich wskazówek pozwoli uzyskać optymalną wersję informacji zwrotnej, przyjazną i zrozumiałą dla ucznia.

Gdy wprowadzamy informację zwrotną online, godną rozważenia propozycją jest rozpoczęcie od informacji tekstowej, zanim przejdzie się do nagrania, jeśli oczywiście informacja zwrotna jest udzielana w języku obcym, ponieważ w tym przypadku nagranie jest trudniejsze do zrozumienia niż tekst (*Giving Feedback to Language Learners* 2020). Wszystko zależy będzie jednak od dojrzałości i poziomu zaawansowania uczniów.

Informacja zwrotna w formie pisemnej

Techniczne aspekty tworzenia pisemnej informacji zwrotnej w zdalnym nauczaniu nie powinny sprawiać problemu nauczycielowi, jeśli opanował program Microsoft Word lub Google Docs, które umożliwiają podkreślanie, zaznaczanie, wykorzystanie okienka komentarza i przypisów, śledzenie zmian i porównanie dwóch dokumentów.

Udzielanie pisemnej informacji zwrotnej jest możliwe również w Canvie, która stała się bardzo popularnym narzędziem wśród nauczycieli. Dając uczniom zadanie, które mogą przesłać na platformie Canva, możemy wykorzystać opcję *review*. Dzięki temu otwiera się okienko, w którym możemy wpisać informację zwrotną i po zatwierdzeniu przesłać ją uczniowi. Możliwe jest również zakotwiczenie tej wprowadzonej informacji na innej platformie np. Microsoft Teams czy Google Classroom. Co istotne, na stronie Canvy umieszczony jest film instruktażowy, pokazujący, jak z tej funkcji skorzystać (bit.ly/3jSjdiI) oraz szczegółowy instruktaż, jak wykorzystać platformę do otrzymania informacji zwrotnej od rówieśników (bit.ly/3A7FhjT).

W celu skrócenia procesu tworzenia informacji zwrotnej możliwe jest użycie przy jednej z części

informacji zwrotnej ustalonych wcześniej skrótów np. w języku angielskim WO – jako *word order*, czyli kolejność wyrazów. Ważne jest, aby używane skróty czy symbole były dobrze znane uczniom, by to ułatwienie nie zaburzyło komunikacji.

Nie można pominąć faktu, że źródłem informacji zwrotnej nie jest tylko i wyłącznie nauczyciel, zaś informacja zwrotna nie zawsze musi dotyczyć uczniów. To uczniowie mogą przekazać nauczycielowi informację zwrotną związaną z przeróżnymi tematami – tym, co sprawia im trudność w nauce języka czy pracy na lekcji, atrakcyjności wykorzystywanych środków dydaktycznych itp.

Dobrym pomysłem na zebranie takich opinii jest stosowanie anonimowej ankiety zbudowanej za pomocą formularza Google lub na zasadzie pytań zamkniętych na platformie [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com). Godnym rozważenia jest również założenie „pudełka pomysłów” (Piotrowska 2020: 16), do którego trafiają wątpliwości i sugestie na przyszłość. W dobie zdalnego nauczania tę funkcję może pełnić założony dodatkowo kanał na platformie używanej podczas zdalnego nauczania, przybierze to wówczas formę czatu dostępnego dla wszystkich. Jeśli zależy nam jednak na zachowaniu anonimowości uczniów, wystarczy otworzyć prezentację na stronie [metimeter.com](https://www.mentimeter.com) i pozwolić uczniom na dopisywanie treści na slajdzie. Zbieranie opinii od uczniów jest elementem ułatwiającym planowanie i zmiany w procesie nauczania. Po zgromadzeniu informacji zwrotnych od uczniów warto poinformować ich, jak zostały one przez nauczyciela wykorzystane.

Zaangażowanie uczniów w udzielanie informacji zwrotnej innym uczniom wymaga z kolei wcześniejszego przygotowania grupy – wypracowania relacji współpracy, nie rywalizacji w klasie. Warto mimo to rozważyć taką praktykę, chociażby w odniesieniu do elementów zdobywanej wiedzy, już od początku edukacji językowej. Początkowo uczniowie mogą czuć się nieswojo lub niepewnie, lecz w ten sposób uczą się brać odpowiedzialność za informacje zwrotne. Proces ten obejmuje wyjaśnienie strategii, ustalenie procedur, kanałów komunikacji (w przypadku nauki zdalnej) oraz szkolenie uczniów w zakresie korzystania z technik udzielania informacji zwrotnej dla uzyskania najlepszych efektów. Pierwszym krokiem może być wyrobienie u uczniów nawyku wzajemnego sprawdzania odpowiedzi. W tym przypadku potrzebne jest wprowadzenie „języka zdań” (Darn i Baguley 2019):

- „Myślę...”
- „Co myślisz o...?”

- „Też tak myślę...?”
- „Nie zgadzam się, myślę, że to... ponieważ...”.

Język zdaniowy pozwala uczniom uniknąć sytuacji przechodzenia na język ojczysty, daje ponadto możliwość, a nawet łatwość komunikowania się w określonych ramach.

Informacja zwrotna w formie nagrań video

Badania pokazują, że stworzenie informacji zwrotnej, udzielanej w formie nagrania, zajmuje 3 do 4 razy mniej czasu niż w formie pisemnej. Stosowanie zaś obydwu form przemiennie owocuje większą przejrzystością i okazuje się być bardziej spersonalizowane, pomagając w budowaniu relacji. Gdy uczniowie przyzwyczajają się do mieszanej formy przekazywania informacji zwrotnej, większość z nich woli właśnie połączenie nagrania i tekstu od informacji zwrotnej przekazanej tylko i wyłącznie w formie notatki (Stannard 2017, za: *Giving feedback to language learners* 2020).

Dla bardziej wymagających i oswojonych z nowymi technologiami istnieje jeszcze wariant nagrania informacji zwrotnej w postaci filmiku, łączący w jednym przekazie formę ustną i pisemną przekazywania informacji zwrotnej. Pomocny może okazać się w tym np. QuickTime Player firmy Apple (apple.co/3lkL935). Aplikacja ta umożliwia jednoczesne nagrywanie obrazu przedstawionego na ekranie komputera i dźwięku w postaci komentarza do zaprezentowanej wizualnie treści. Podobnie platforma Jing (bit.ly/3tvw95V), produkt firmy TechSmith, również może pomóc w tworzeniu screencastów i udostępnianiu ich w internecie. Stworzone informacje zwrotne będą dostępne na naszym profilu na stronie www.screencast.com. Do darmowego wykorzystania, zgodnie z informacją podawaną przez TechSmith, są 2 GB. Po zainstalowaniu tego narzędzia można otworzyć dokument tekstowy, rozpocząć jego edycję i nagrać cały przebieg pracy nad jego korektą. Kolejną tego typu aplikacją jest Screencastify funkcjonująca jako darmowe rozszerzenie do przeglądarki Google Chrome (bit.ly/3jRD9a4). Jest ona w stanie nagrywać głos, widok ekranu, widok z kamery albo jedno i drugie. Można to zrobić z dowolnego komputera po zalogowaniu się na swoje konto Gmail. Wszystkie filmy są zaś automatycznie zapisywane na Dysku Google. Darmowa wersja pozwala na stworzenie screencastów o długości do 5 minut w nieograniczonej liczbie.

Automatyczna informacja zwrotna

W ostatnich latach szybko rozwijającą się dziedziną są technologie odpowiedzialne za dostarczanie

automatycznej informacji zwrotnej. Poprzez wykorzystanie wiedzy z dziedziny lingwistyki komputerowej i sztucznej inteligencji systemy automatycznej oceny pisania (AWE) skanują tekst w celu znalezienia ewentualnych błędów. Większość z nich nie jest dedykowana nauce języków obcych. Godny jednak uwagi uczących się języka angielskiego jest system dostępny na stronie writeandimprove.com system, do którego wprowadza się zgodny z zadaniem tekst i otrzymuje się automatyczny feedback – informację zwrotną na temat tego, co należy skorygować (po korekcie możemy ponownie sprawdzić poprawność) oraz ocenę poziomu swojej pracy zgodną z *Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego*, np. A2. Ponieważ systemy te mogą wskazywać konieczność poprawy części tekstu, która wcale nie jest błędna, lub odwrotnie – nie dostrzegają pewnych błędów – wskazane jest, by automatyczna informacja zwrotna została połączona z informacją zwrotną od nauczyciela lub rówieśników. Ciekawostką może być fakt, że trwają prace nad automatyczną informacją zwrotną w zakresie mowy. Powstał bowiem odpowiednik wspomnianego wcześniej systemu związanego z tekstem pisanym – system dotyczący ustnych wypowiedzi w języku angielskim dostępny na stronie speakandimprove.com. Wstępne zadania są już dostępne, ale prace nad uzupełnieniem i udoskonaleniem nadal trwają (*Giving feedback to language learners* 2020). Uczniowie mogą też pokusić się o sprawdzenie poprawności swojej wymowy, odczytując teksty z wykorzystaniem translatora Google z wariantem głosowym. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że zapis części czytanego przez ucznia tekstu, uzyskany podczas przetwarzania przez translator mowy na tekst, będzie odbiegał od oryginalnej wersji. Pokaże to uczniom, jak ich wymowa jest odbierana i jaki ten odbiór może mieć wpływ na poziom zrozumienia tego, co mówią. Daje również cenną informację na temat błędnej wymowy konkretnych wyrazów czy fraz.

Informacja zwrotna od nauczyciela jest niezastąpionym elementem tworzącym dobrą atmosferę nauki, pokazującym, że warto się starać. Ważne jest to, by nie łączyć informacji zwrotnej z ocenami. Otwiera ona bowiem pole do korekty, by finalnie odnieść sukces. Przekazywanie informacji zwrotnej, w tym w formie zdalnej, może pełnić zatem potrójną funkcję: stanowić materiał językowy, być bodźcem do interakcji oraz wspierać rozwój kompetencji językowej uczniów, stymulując proces uczenia się (Edmondson i House 2003, za: Janicka 2019). Kreatywny nauczyciel

potrafi wykorzystać każde narzędzie przesyłające dane do przekazania feedbacku, może to być nawet znany wszystkim kod QR przenoszący w dowolne miejsce lub do dowolnej informacji. Niezależnie zaś od narzędzi wybranych do przekazania informacji zwrotnej, cały czas należy mieć w pamięci, że oceniamy tylko to, co zostało określone w kryteriach sukcesu, zaś wiadomość zaczyna się od pozytywów i kończy pochwałą motywującą ucznia. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych oszczędza czas pracy nauczyciela. Co więcej, sprawia, że pomimo dystansu fizycznego obecnego w zdalnym nauczaniu uczeń nieprzerwanie może czerpać korzyści ze personalizowanej informacji zwrotnej.

BIBLIOGRAFIA

- Boyd, E., Green, A., Hopfenbeck, T. (2019), *Effective Feedback: the Key to Successful Assessment for Learning*, Oxford: Oxford University Press.
- *Giving Feedback to Language Learners* (2020), Part of the Cambridge Papers in ELT series, Cambridge: Cambridge University Press.
- Darn, S., Baguley, N. (2019), *Conducting Feedback on Exercises and Tasks*, [blog] <bit.ly/2X2HyxN> [dostęp: 12.06.2021].
- Janicka, M. (2019), *Kontakt z danymi językowymi oraz informacja zwrotna jako czynniki zapobiegające regresowi sprawności językowych*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3, s. 5–9.
- Neghavati, A. (2016), *Digital tools for giving feedback*, [blog] <bit.ly/2YGhUjz>, [dostęp: 03.06.2021].
- Piotrowska, E. (2020), *Ocenianie kształtujące w szkole podstawowej. Praktyczny przewodnik anglisty*, Warszawa: Macmillan Education.
- Pyke, J., Sherlock, J. (2010), *A Closer Look at Instructor-Student Feedback Online: A Case Study Analysis of the Types and Frequency*, „Merlot Journal of Online Learning and Teaching”, nr 6(1), s. 110–121.
- Sharot, T. (2014), *How to motivate yourself to change your behaviour*, [plik wideo] bit.ly/2XgTV9K [dostęp: 20.05.2021].

IZABELLA FORGIEL Nauczyciel dyplomowany języka angielskiego z 19-letnim stażem pracy; absolwentka: Międzynarodowej Akademii Nauk San Marino, NKJO w Bydgoszczy i UAM w Poznaniu (specjalność nauczycielska), UKW w Bydgoszczy (specjalność: lingwistyka kognitywna); amatorka prac projektowych i innowacyjnych rozwiązań, koordynator projektów międzynarodowych: Młodzież w działaniu, PO WER, Erasmus+ oraz projektów eTwinning, nauczyciel Zespołu Szkół w Barcinie – Szkoły Ćwiczeń.